

KULTURVÄRDEN

FRÅN SLOTT TILL KOJA
Tio utflyktsmål i sommar

UPPDRAG JAPAN
Ambassaden rustas upp

EN OBEKVÄM KRÖNIKA
Om Sveriges slavhandel

K

MORD I KYRKAN
Riksdrottsens hämnd

KULTURARV UNDER HOT
Skölden som skyddar

DRÖMMEN OM EN Ö
Lyxvinst för fem utvalda

Signerat
TESSIN

UPPLEVELSER RUNT HÖRNET

DET ÄR LÄTT att tänka sig att de stora upplevelserna finns långt bort – på andra kontinenter, i spektakulära landskap eller i världsstädernas brus. Men kanske väntar de allra starkaste intrycken närmare än vi tror, precis runt hörnet, i vår egen närmiljö och i vårt kulturarv. Det är rikt och levande, fyllt av platser som bär på spännande berättelser om människor, deras strävan och drömmar genom tiderna.

I det här numret har vi samlat ett xplock av utflyktsmål från vårt kulturarv som lämpar sig alldeles särskilt bra att uppleva och njuta av under sommaren. Från en lummig, kunglig slottspark via en enslig stuga på fjället till en rofylld ruin. Från slott till koja.

Samtidigt är dessa miljöer inte självklara. Vårt kulturarv behöver vårdas, skyddas och föras vidare. Det handlar ytterst om ett gemensamt ansvar. Att se värdet i det som finns nära, att visa hänsyn och att låta fler ta del av det som en gång skapats. Missa därför inte artikeln om Den blåvita skölden, Blue Shield. Det är en internationell symbol för just detta – att värna kulturarv i både fredstid och kris, så att våra gemensamma berättelser och vårt arv inte går förlorade.

Trevlig läsning!

KARIN HEDIN RÖÖS
chefredaktör

FOTO SFV/CLAES OLSSON

»Vi har hittat historiska spår«

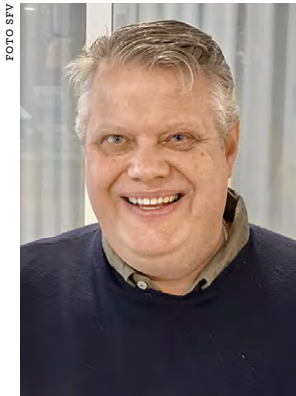

FOTO SFV

Universitetshuset i Lund invigdes 1882 och är universitetets huvudbyggnad. Med antikinspireade atrium, kolonner och monumentala rum är det ett av domkyrkoarkitekten Helgo Zettervalls främsta verk.

Nu står Universitetshuset inför en renovering – vad ska ni göra, Ragnar Stenport, projektägare på SFV?
– Det handlar främst om att sanera huset från miljöfarliga ämnen för att uppnå en god inomhusmiljö. I samband med detta kommer vi att göra en genomgripande renovering av huset. I princip ska alla tekniska system bytas ut och huset göras mer tillgängligt.

Vad händer på plats nu?

– Nu pågår förberedande arbeten. SFV har låtit genomföra schaktningar på flera platser i källaren, där man har hittat spår från byggnadens tidiga historia. Bland annat har gipsförslaget till betonggjutningar påträffats, som sannolikt användes som fyllnadsmaterial vid uppförandet på 1800-talet. Undersökningarna är viktiga för att kartlägga grundkonstruktionen och säkerställa att de planerade åtgärderna kan genomföras utan risk för byggnadens stabilitet eller kulturvärden.

När kan Universitetshuset öppna igen?

– Just nu pågår mycket arbete bakom kulisserna. Först våren 2027 kommer renoveringen att märkas tydligare för allmänheten. Förutsatt att finansieringen är på plats beräknas arbetet vara klart 2030. Året därpå kan Universitetshuset åter välkomna studenter, medarbetare och besökare.

KULTURVÄRDEN NUMMER 2, 2026

Statens fastighetsverk ger ut Kulturvärden fyra gånger per år för att du ska få kunskap om Sveriges kulturarv. sfv:s uppgift är att se till att fastigheternas själ och karaktär lever och bevaras till kommande generationer. Genom staten är du delägare, tillsammans med tio miljoner andra svenskar.

Ansvarig utgivare

Thomas Johansson

Chefredaktör

Karin Hedin Röös

Redaktionell produktion

Intellecta

Redaktör Johan Wickström

Art Director Sara Bidö

Korrektur Helena Walldow

Texter Carina Bergfeldt, Erika

Bjurling, Bella Linde, Thorsten

Sandberg, Johan Wickström

Foto Peter Alendahl, Johan

Bernes, Anders Bodin, Frida

Claesson, Melker Dahlstrand,

Cecilia Florin, Marcus Funke,

Lena Granefelt, Martina

Hedvall, Landskrona museum,

Åke E:son Lindman, Stefan

Trolle Lindros, Länsstyrelsen/

Emma Johansson, Claes

Olsson, Tomohiro Ohsumi,

Riksantikvarieämbetet, Anna

Rizzon/AIX arkitekter, Fedja

Salihbasic, Tove Sundman

Illustration Beata Boucht

Repro Turbin

Tryckeri Norra Skåne Offset

Issn 1104-845x

Omslaget Tessinska palatset.

Foto: Claes Olsson

Kontakta oss

Kundservice <https://order.flowy.se/statensfastighetsverk/selfservice> eller 08-121 060 73

Redaktionen kulturvarden@sfv.se eller 010-478 70 00

Postadress Kulturvärden, Box 2263, 103 16 Stockholm

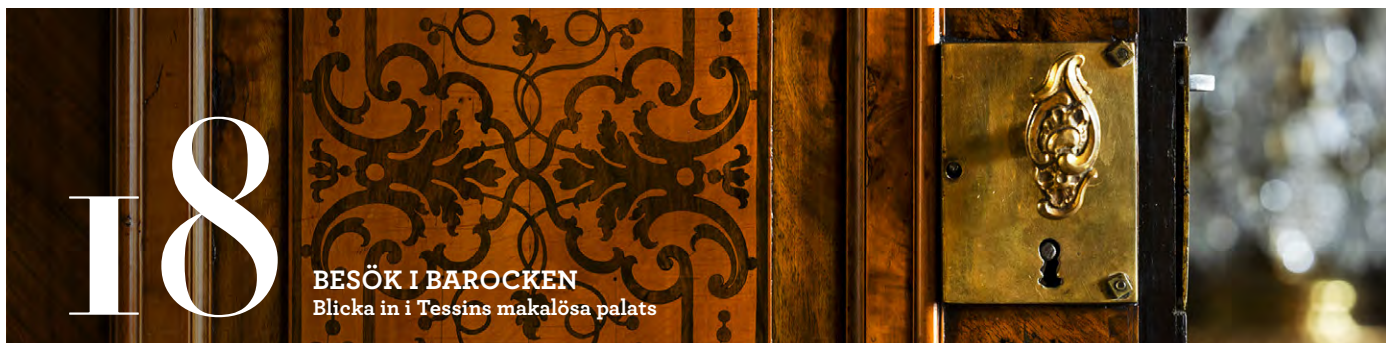
FOTO LENA GRANEFELT

6

UTFLYKTER I KULTURARVET
Vi tipsar om tio somriga besöksmål

FOTO MELKER DAHLSTRAND

18

BESÖK I BAROCKEN
Blicka in i Tessins makalösa palats

FOTO TOMOHIRO OHSUMI

28

RUSTAT FÖR FRAMTIDEN
Ambassaden i Tokyo får ett lyft

FOTO CLAES OLSSON

32

SKYDDSVÄRDA MILJÖER
Den blåvita skölden signalerar kulturvärdet

BILDEN 5
Fasadputs på operabyggnaden

ANEKDOTEN 16
Det brutala mordet i Riddarholmskyrkan

ÖTÄVLING 26
Drömmen om att äga en egen ö

DEKORATION 38
Förgyllda monogram på Drottningholm

KRÖNIKAN 39
Viktigt att berätta den obekväma historien

FOTO: MARCUS FUNKE, MADDOC PHOTOGRAPHY AB

Fågelskådarnas eldorado fyller 80 år

MILJONTALS FÅGLAR passerar Öland varje år, och det främsta stället för att skåda dem är Ottenby fågelstation som i år fyller 80 år. Sedan starten har drygt 1,4 miljoner fåglar ringmärkts här på stationen, som drivs av Sveriges ornitologiska förening.

Beläget mitt i världsarvet i odlingslandskapet på södra Öland är Ottenby ett spännande utflyktsmål på många andra sätt också. Här finns till exempel Sveriges högsta fyr, Långe Jan, och en kungsgård med anor från Gustav Vasa.

NY UTSTÄLLNING OM FLYKTEN 1943

HÖSTEN 1943 FLYDDE fler än 7 000 danska judar över Öresund efter nazisternas undantagstillstånd i landet. Med hjälp av danska och norska fiskare kom många av dem till Landskrona, där de fick arbete. Flera Landskronabor engagerade sig i att ta hand om flyktingarna. Sedan i maj har Landskrona museum en utställning på Citadellet om danskarnas flykt 1943 och Landskronas roll som mottagare av nödställda.

FOTO: LANDSKRONA MUSEUM

Danska flyktingar på väg till Rådhuset i Landskrona 1943.

FOTO: TOVE SUNDMAN/BORGHOLMS SLOTT

BASTANT STENPUSSEL I SLOTTSRUINEN

PÅ BORGHOLMS slottsruin på Öland genomför SFV ett omfattande renoveringsarbete runt det södra tornet där toppstenen nu läggs om. Det är ett bastant hantverkspussel, där varje sten måste passa exakt. Varje sten väljs ut utifrån storlek och form, mäts, vinkelslipas och bearbetas i kanterna innan den varsamt läggs på plats och fogas samman. På bilden syns Billy Sjöstrand, en av de skickliga hantverkarna på plats.

Finputs på operabyggnaden

I VÄNTAN PÅ den stora renoveringen av operabyggnaden pågår restaureringen av fasader och tak i fastigheten sedan 2023.

Under våren har SFV arbetat med den sista delen, mot Gustav Adolfs torg, där några av fastighetens finaste utsmyckningar finns. Här arbetar stenhuggare, stenkonservatorer och andra hantverkare med millimeterprecision för att återställa dekorativa delar från byggnadens uppförande 1898. Till exempel denna luta som symboliserar byggnadens innehåll på ett kongenialt sätt.

SOMRIGA

besöksmål

Sverige kryllar av fantastiska historiska platser som är som gjorda för spännande upptäckter och hisnande upplevelser. Medan Statens fastighetsverk förvaltar dem är vi alla bjudna att besöka dessa platser – med eller utan picknickkorg.

TEXT Bella Linde FOTO Lena Granefelt

Vagnhärad

TULLGARNNS SLOTT

VID DEN VACKRASTE av Östersjövikar ligger Tullgarns slott, färgsatt i varmvitt med fönsteromfattningar och hörnkedjor i engelskt rött. Interiören är anslående med inredningar från olika epoker. Men kanske är det slottsparken som lockar flest besökare, med lindalléer, omfångsrika gräsytor, stjärnboské, lövteater, äppellund och engelsk park. Att här dessutom finns fågeltorn och badbrygga med stege lär bidra till att Tullgarn är ett populärt kungligt utflyktsmål.

Tullgarns historia sträcker sig tillbaka till medeltiden, då godset omnämns som Tyllegarn. Det nuvarande slottet byggdes kring 1720 efter ritningar av fransmannen Joseph Gabriel Destain för en greve De la Gardie. Direkt kunglig blev egendomen 1772 när staten köpte den för Gustav III:s brors räkning. Denne hertig Fredrik Adolf ville dock ha ett slott i nyklassicistisk stil och lät sänka huvudbyggnaden, höja flyglarna en våning och ersätta det brutna taket med ett modernt platt, italienskt. Dessutom skapade konstnärer och inredare, som de välrenommerade bröderna Masreliez, många av de makalösa interiörer som ännu finns bevarade.

Samtidigt förändrades park-

anläggningen. Med utgångspunkt från en stomme av lindalléer anlades både stjärnboské och lövteater, dessutom lades grunden till den engelska parken. Ytterligare uppsving fick trädgården när kronprinsparet Oscar och Josefina, sedermera kung Oscar I och drottning Josefina, disponerade slottet. De skapade bland annat det ståtliga orangeri som ännu står på plats, och en handelsträdgård där det odlades grönsaker långt in på 1900-talet. Nu byggdes också kavaljersflygel och stall, som idag rymmer ett café.

Vid förra sekelskiftet började Gustav V och drottning Victoria njuta av Tullgarn som sommarnöje. De införskaffade exotiska träd, anlade barrträdspartier och hedrade drottningens barndomsö Mainau med fuchsiaplanteringar. Under sent 1900-tal moderniserades parken en smula. Som exempel gav landskapsarkitekt Walter Bauer den en mer enhetlig stil, samtidigt som vissa 1700-talsdelar återskapades. Sålunda är en promenad i Tullgarns slottspark som en vandring genom historien, där det dessutom erbjuds enorma ytor för lek och en uppdukad picknick. Som hade man en egen kunglig park för en dag.

VI HAR BESÖKT:

1. Tullgarns slott
2. Ragnhildsholmens borgruin
3. Dainanässtugan
4. Hemsö fästning
5. Lunds botaniska trädgård
6. Läckö slott
7. Skansen Kronan
8. Linnéträdgården
9. Lövestabruk
10. Alvastra klosterruin

Göteborg

RAGNHILDHOLMENS BORGRUIN

EN GRUSAD STIG löper mellan strandängar med betande boskap, i fonden glittrar Nordre älv och efter några minuter framträder ruinen efter 1200-talsborgen Ragnhildsholmen, några kilometer väster om Kungälv i Bohuslän. Borgen, som i maktspelet mellan de skandinaviska länderna skulle skydda den medeltida staden

Kongahälla, tilläts dock tidigt förfalla – tills en utgrävning på 1800-talet blottlade såväl mursättning som mynt, vapen, redskap och husgeråd. Idag är ruinen ett ljuvligt utflyktsmål där rumslighet med rester av väggar, gluggfönster och spetsbågevalv i grästen framträder innanför tre meter tjocka granitmurar.

Vilhelmina

DAINANÄSSTUGAN

I ETT VACKERT, väglöst naturreservat i Vilhelmina kommun ligger Dainanässtugan, ett antal illegala knuttimrade stugor byggda av arbetaren Markus Lundin i slutet av 1800-talet. Då staten 1915 legaliserade och omvandlade bygget till en så kallad fjällägenhet tog samnen Sjul Jonsson över och brukade gården till 1945. Idag är Dainanäs ett byggnadsminne, vackert omgivet av slätterängar. Stugan nås via en sex kilometer lång och bitvis krävande vandringsled genom gamla granskogar, men väl framme är belöningen en fikaplatz såsom i himmelen. Dessutom finns möjlighet att övernatta mot en liten avgift. I en olåst stuga erbjuds sovplatser, vedspis och köksutrustning, allt du behöver är lite mat och en sovsäck.

FOTO LÄNSSTYRELSEN/EMMA JOHANSSON

FOTO SEV/ANDERS BODIN

Härnösand

HEMSÖ FÄSTNING

JUST VID ÅNGERMANÄLVENS mynning hade topphemliga Hemsö fästning utanför Härnösand en betydande roll i Sveriges kustförsvar under kalla kriget. Den 5 500 kvadratmeter stora anläggningen togs dock ur drift 1989. Numera är den öppen för allmänheten som, djupt nere i berget och bakom kärnvapenskyddande pansardörrar, kan beskåda lokaler som rymde 340 värnpliktiga.

Här är allt intakt, från våningssängar, ammunitionsförråd och dieseldrivet elkraftverk till mekanisk verkstad, radaranläggning och stridsledningscentral. Ovan jord bjuder Storåberget på underbar utsikt över kust, öar och hav, perfekt för fika ur medhavd matsäck. Färden dit kräver sju minuters bilfärd, som är gratis. Vid fästningen finns även en restaurang med makalös utsikt.

Lund

LUNDS BOTANISKA TRÄDGÅRD

VINDLANDE PROMENADSTIGAR, vackra planteringar och fridfulla dammar, dessutom växthus med 2 000 arter i nio växtzoner. Lunds botaniska trädgård bjuder på växtkraft och njutning samt personal med kunskap om botanik, hortikultur och miljö. Här, i trädgården som varit placerad på flera ställen i staden men som anlades på sin nuvarande plats 1862, finns utrymme för allt från växtnördar, studenter och forskare till folk som bara vill slå sig ner på en gräsmatta och softa. Och varenda växt är självklart märkt med sitt vetenskapliga namn. Det finns också ett café att besöka om du inte har medhavd kaffekorg.

FOTO SV/ERIKA BJERLING

Lidköping

LÄCKÖ SLOTT

DET VITA BAROCKSLOTTET höjer sig över vattnet på en udde i Väneren. Några mil norr om Lidköping i Västergötland bjuder Läckö slott på både stormaktsprakt och en slottsträdgård där potagerodlingens blommor och grönsaker växer i vackra mönster.

Slottets historia sträcker sig till 1200-talet, med en glansperiod från mitten av 1600-talet, då rikskansler Magnus Gabriel De la Gardie iscensatte stora ombyggnationer. Tack vare honom kan vi idag både besöka en slottskyrka och syna den svenska stormakts-tidens ideal när det gäller inredning. Sommartid hålls operaföreställningar på borggården, och den som saknar egen picknick finner både fika och finmenyer i området.

Göteborg

SKANSEN KRONAN

EFTER EN LAGOM ansträngande promenad upp till Risåsbergets topp framträder Göteborg i all sin prakt: tegeltaken i Haga, Masthuggskyrkan, Feskekörka, hamnen och västerhavet...

Det är en häpnadsväckande vy och det är inte konstigt att Skansen Kronan, anläggningen som uppfördes som försvar mot danskarnas angrepp från söder, placerades just här. Ritad av arkitekt Erik Dahlbergh, vida känd för sina fästningsbyggnader, lades första stenen 1687.

De fem meter tjocka murarna sattes av gnejs, granit och diabas, och när fästningen togs i bruk 1698 hade den tjugotre kanoner. Dock saknades det stilfulla taket – det lades av engelskt rullbly på ett underlag av bräder på stockar och blev klart först år 1700. Den första kronan kom dock på plats i tid, snidad i trä och beslagen med bly samt förgylld för att glänsa ordentligt.

Men kanonerna användes aldrig. Skansen Kronan blev inte indragen i strid och avrustades 1806. Istället användes byggnaden som fängelse, vilket gissningsvis var orsak till att latrin-kanalen från 1600-talet murades igen för att inte bli en flyktväg. Senare tjänade skansen som nödbostäder under en period av akut bostadsbrist i en växande stad, innan ett militärmuseum etablerades i lokalerna.

Idag drivs verksamheten i Skansen Kronan av ett företag som arrangerar fester och konferenser. Ibland förekommer guidade visningar inne i tornet, men i övrigt är byggnaden inte allmänt tillgänglig.

Det råder ingen tvekan om att detta är en välbesökt turistattraktion, ett gratisnöje med selfiepotential och den perfekta platsen för en fika med panoramavy. Hit vallfärdar turister och bofasta i alla åldrar.

Historien liksom fläktar i vinden. Det gedigna stentornet vakar över Göteborg. Utsikten är oslagbar.

Uppsala

LINNÉTRÄDGÅRDEN

MITT I UPPSALA ligger Linnéträdgården, uppkallad efter Carl von Linné och fylld med växter han själv odlade på 1700-talet. Här planterade Linné ständigt nytt, undervisade studenter och höll papegojor och marsvin samt apor och andra exotiska djur. Efter Linnés död flyttades växtmaterialet, men när Svenska Linnésällskapet grundades 1917 blev det ny fart i rabatterna. Med ledning av Linnés anteckningar, skisser och brev återskapades trädgården med växter från när och fjärran, varför allt idag är planterat enligt hans sexualsystem. Här avlöser mer än 1 300 arter av svenska och utländska växter varandra i blomning.

I trädgårdsentrén finns även en museibutik samt ett café.

Tierp LÖVESTABRUK

PÅ 1600- OCH 1700-TALEN var Lövestabruk, en mil från Tierp, ett av världens främsta järnbruk. I förstone anlades det 1596 och utvecklades sedermera av holländska släkten De Geer. Efter rysshärjningarna på 1700-talet antog bruket sin nuvarande form, med stenherrgård, kyrka och bruksgata. Idag är platsen ett utflyktsmål med picknickvänlig barockpark, ett vackert orangeri med allt från konstutställningar till yogaevenemang och kyrkan med sin mäktiga Cahmanorgel. Därtill finns en hantverksbutik i den forna ladugården liksom både restaurang och caféer.

För information om öppettider, evenemang och vägbeskrivning, se respektive besöksmåls hemsida.

Ödeshög

ALVA STRA KLOSTERRUIN

DE IMPONERANDE spetsbågevalven reser sig stolt mot skyn. Den stora klostergården minner om odlingar, läkekonst och meditation. Gångar med nötta stenar vittnar om människors steg under hundratals år, medan skuldestenen i kapitelsalen speglar en tid av gissel. Och så själva hjärtat, kyrkan med västparti och tvärskeppsgavel i söder, och sakristian tydligt bevarad.

Rosor och lavendel överträffar varandra i blomning, murarna kröns av kamtjatkafetblad i gult. Sorlet från människor som närmast andaktsfullt strosar runt i ruinen svävar fridfullt i vinden. Alvastra kloster, vid foten av Omberg i Östergötland, är precis så vänligt inbjudande som man önskar av ett utflyktsmål.

Uppenbarligen var generositeten stor redan 1143, då kung Sverker och drottning Ulvhild välkomnade en skara franska Cisterciensermunkar till trakten – med avsikt att grunda Sveriges första kloster. Bygget uppfördes enligt en traditionell fyrsidig grundplan. Med klostergården i mitten byggdes en kyrka i norr, munkarnas långa i öster, en västlig byggnad för

lekbröder och åt söder en sammanfogande del med matsal, kök och värmestuga. Linjerna var enkla och rena, prärlighet var förbjudet och munkarna ägnade huvuddelen av sin tid åt att prisas Gud i allt från böner och processioner till studier och botgöring. Så gudomlig var platsen att det var här Heliga Birgitta, som i omgångar bodde i ett hus på en kulle utanför klostret, någon gång på 1300-talet ska ha fått de uppenbarelser där hon blev kallad till Kristi brud och språkrör.

Alvastra kloster blomstrade i nära 400 år. Men 1500-talets reformation, då Gustav Vasa stängde alla kloster, undgick knappast Alvastra, vars stenar bland annat användes för att bygga Vadstena slott. Till slut var många av klostrets byggnader rivna, och av Alvastra återstod blott en ruin. Men sedan 1900-talets början har Alvastra kloster, både restaurerats och konserverats i omgångar. Vilket gör att vi idag, nästan tusen år efter att munkarna kom resande från söder, kan komma susande till Alvastra för att pausa, promenera och insupa en fascinerande historia.

Under 1300-talet var Bo Jonsson Grip Sveriges rikaste man. Med tuffa metoder hade han berikat sig själv successivt under seklets lopp. Mot slutet av sitt liv mördade han en rival inne i Riddarholmskyrkan.

TEXT Thorsten Sandberg ILLUSTRATION Beata Boucht

Anekdoten: Svartsjukemord i Guds hus

DEN 19 JUNI 1381 bröts lugnet på Riddarholmen, dåvarande Gråmunkeholmen, av en ursinnig människojakt. Jägaren och den förföljde tillhörde landets aristokratiska elit. Den jagade var riddaren Karl Nilsson. Tätt i hälarerna på honom sprang ingen mindre än Bo Jonsson Grip – Sveriges rikaste och mäktigaste man med titeln riksdrot som motsvarade vår tids justitieminister. Han hade ett griphuvud i vapenskölden, därav familjenamnet Grip.

Jakten slutade på ett våldsamt sätt. Karl Nilsson rusade in i Gråbrödraklostrets kyrka, Riddarholmskyrkan, i tron att han i

Guds hus skulle vara skyddad mot förföljaren. Men detta struntade Bo Jonsson i och det slutade med att Karl Nilsson låg död på kyrkgolvet. Mördad.

DENNA SKILDNING är ett eko av historiska fakta. I Gråbrödraklostrets diarium för morddagen präntade skrivaren ett koncist referat av händelsen: ”1381 var året då den gode mannen Karl Nilsson dödades framför högaltaret i kyrkan hos mindrebröderna i Stockholm”.

Varför var Bo Jonsson så vansinnigt arg på Karl Nilsson att

han tog sig den personliga friheten att döma denne till döden, och dessutom själv ta på sig rollen som bödel? Det har länge varit en gåta, men ny forskning avslöjar att mordet var den blodiga finalen på ett svartsjukedrama. Bo Jonssons hustru Margareta hade nämligen varit otrogen med Karl Nilsson. Det äktenskapliga snedsteget resulterade i ett barn, Katarina. Eftersom hon betraktades som Bo Jonssons naturliga dotter fick hon ära en del av dennes enorma arvegods sedan han avlidit 1386.

Bara tio dagar efter mordet pekade Bo Jonsson ut Karl Nilsson som kriminell och tillkännagav samtidigt att han beslagtagit dennes gods på grund av omfattande och allmänt kända förbrytelser. Och i slutet av 1381 utfärdade Karl Nilssons syster Ingeborg Nilsdotter och hennes make ett så kallat urfejdebrev till Bo Jonsson. Genom detta utlovades att fallet med Karl Nilssons våldsamma död aldrig mer skulle nämnas.

BO JONSSON VAR en slipad affärsman och politiker och inte främmande för okonventionella grepp i berikandet av sig själv. Ett ofta använt tillvägagångssätt var att tvinga godsägare att byta sin bästa jord mot sämre mark. Så ökade Bo Jonsson efter hand kvaliteten på sin godsmassa. Den mäktige riksdrotsen hade också för vana att själv bestämma prislappen när han var köparen i affärssuppgörelser. Underpriset var ett erbjudande säljaren naturligtvis inte vågade tacka nej till.

»1381 var året då den gode mannen Karl Nilsson dödades framför högaltaret i kyrkan hos mindrebröderna i Stockholm.«

Bo Jonsson var den störste jorndnehavaren någonsin i vårt land, om man undantar kungarna. Hans gods och gårdar omfattade över en tredjedel av Sverige och hela Finland, i runda tal omkring 1 500 egendomar. Han var i huvudsak en "self made man" men föddes inte lottlös. Fadern Jon

Tomasson ägde gods i Uppland som han ersatte med egendomar i Östergötland.

BO JONSSONS MEST kända egendom är Gripsholm som han förvärvade kring 1380. Då hette gården Nesboholm. Här uppförde Bo Jonsson en borg som hade en såväl politisk

som strategisk betydelse. Samma år han begick mordet i Riddarholmskyrkan ändrade Bo Jonsson namnet till Gripsholm.

Riddarholmskyrkan är kanske mest känd som kunglig begravningskyrka. Men här vilar också andra prominenta personer, dock inte Bo Jonsson Grip. Dennes sista vilorum finns i klosterkyrkan i Vadstena. *

KÄLLOR: Dick Harrison, Den vedervärdige Bo Jonsson (Svd, 2016); Kaj Janzon, Drotsen Bo Jonssons namnlösa dotter (www.academia.edu, 2019); Sten Engström, Bo Jonsson Grip (Svenskt biografiskt lexikon, band 5, 1925); Elin Andersson (utg), Gråbrödernas diarium: ett vittnesbörd från senmedeltidens Stockholm (2017).

HOVARKITEKTENS PRAKTVERK

Stramt, stiltigt och gåtfullt. Att besöka Tessinska palatset är att ta steget in i det sena 1600-talets värld. Stockholms landshövdingens tjänstebostad är ett av Europas bäst bevarade och märkliga barockpalats.

TEXT Johan Wickström FOTO Melker Dahlstrand

Den som av någon anledning hade vägarna förbi Slottsbacken i Stockholm en sommardag 1703 stannade nog till utanför järngrindarna vid det nybyggda palatset högst upp på gatan. Om de tre entrédörrarna stod på vid gavel fick stadsborna en spektakulär syn. De kunde då blicka rakt in genom huset till den märkvärdiga trädgården.

Runt den strikta buxbomparterren kunde man här se exotiska fåglar i voljärer, marmorstatyer, öppna pelargångar och en fontän. Det såg ut lite som ett paradiset och utgjorde en skarp kontrast till den lite stökiga gatubilden utanför portarna till det nyligen nedbrunna slottet Tre Kronor.

Husets innehavare var Nicodemus Tessin d.y., den kungliga stjärnarkitekten som flyttat in några år tidigare med sin familj. Tessin hade bråda dagar. Han var mitt uppe i arbetet med byggnationen av det nya slottet som skulle ersätta Tre Kronor. Och som landets ledande arkitekt måste han ju bo ständaktigt, nära sin främsta uppdragsgivare.

När man idag står utanför portarna till den lite strama barockfastigheten på Slottsbacken 4 infinder sig en vördnadsfull känsla. Puttofigurerna ovanför porten – med ritblock och ritstift – signalerar dock att det är en konstnär som bott här. Men det är först när man kliver in som det går att förstå att detta är ett av Europas bäst bevarade och märkliga barockpalats.

FRÅN ENTRÉVÅNINGEN öppnar trädgården upp sig efter den så kallade sommarmatsalen. Här satt Tessin och familjen och åt, inramade av Apollo och Minerva i var sin väggnisch och fyra pelare på kalkstengolvet. De generösa fönstren ut mot gården gör att gränsen mellan inne och ute delvis försvinner.

– Tessins idé var att skapa känslan av ett italienskt hus på landet. Han var väldigt inspirerad av den italienska arkitekturen, säger Anders Odelius som är vår guide för dagen.

Han arbetade under nio år som husföreståndare i palatset under dåvarande landshövdingar och kan varje vrå utan och innan.

– Det är ett fantastiskt vackert och balanserat litet palats.

»Tessins idé var att skapa känslan av ett italienskt hus på landet. Han var väldigt inspirerad av den italienska arkitekturen.«

Den stiliga barockträdgården återställdes på 1960-talet efter Tessins ritningar, med broderiparterren i mitten. Högst upp i mitten på byggnaden syns perspektivgången som kan förvillra betraktaren.

I den så kallade sommarmatsalen satt familjen Tessin och åt till vardags, med Apollo i väggnischen.

Minerva, visdomens gudinna, möter besökaren i sommarmatsalen.

Tessinska palatsets fasad ut mot slottsbacken.

FOTO SFV/CLAES OLSSON

Samtidigt ska man komma ihåg att det var ett privathus för Tessin och hans familj. Det är funktionellt och genomtänkt, säger Anders Odelius.

VEM VAR HAN då denne Tessin och hur hade han hamnat här?

Hans pappa Nicodemus Tessin d.ä. (1615–81) hade hämtats från Stralsund av Axel Oxenstierna för att rita försvarsanläggningar och blev sedermera en betydande arkitekt i kronans tjänst. Att sonen, född 1654, skulle gå samma bana var kanske inte så konstigt, särskilt som han var väldigt duktig i teckning.

1673, 19 år gammal, skickas han till Rom för vidare skolning. Med hjälp av drottning Kristina fick han gå som elev hos stadens främsta barockmästare Lorenzo Bernini och Carlo Fontana. Det är nu hans arkitektoniska inriktning grundläggs, vilket också syns i Tessinska palatsets utformning. Några år senare åker han även till Frankrike på en liknande studieresa, där han framför allt tar med sig kunskapen om trädgårdskonst. Väl hemma blir han kunglig

Anders Odelius, före detta husföreståndare i Tessinska palatset.

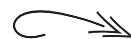
hovarkitekt liksom stadsarkitekt i Stockholm, efter faderns död.

Så när han 38 år gammal, 1692, köpte tomten vid Slottsbacken var han en högt uppburen person i samhället – med starka och egna idéer kring det arkitektoniska uttrycket. Tomten var oregelbunden och svår och inte särskilt stor heller, bara 1 900 kvadratmeter. Men det blev också en spännande utmaning för Tessin att hantera. Här fick han utlopp för sin kreativitet och behövde inte ta hänsyn till någon beställare.

BREDVID HUVUDENTRÉN GÅR trappan precis till höger.

– Det var ett medvetet val att lägga trappan här så att den inte skulle störa rumssviterna på ovanvåningarna, säger Anders Odelius när vi går upp mot det första våningsplanet som idag främst används som representationsytor för landshövdingen i Stockholm.

Våningen domineras av den stora matsalen där en röd specialritad matta utmärker sig under det

Den gröna salongen, med sidenväggar och gustavianska möbler, används idag ibland som frukostmatsal för mindre sällskap.

vidsträckt mahognybordet. På väningsplanet finns också ett antal varmt ombonade salonger med sidentapeter i olika färger som passar väl för landshövdingens representationsbesök.

På 1700-talet var det ingen matsal på andra våningen utan här var Tessins salong samt sovrums. Fruns sovrums låg på östra sidan, med fin utsikt mot Skeppsbron, medan Tessin hade sitt sovrums mot väster.

Från sovrums sträcker sig via var sitt förmak två flyglar snett ut och omsluter trädgården i en trapetsliknande form. Längs den östra flygeln fanns en lång gång med bibliotek och Tessins arbetsrum. Idag är det uppdelat i flera mindre rum. Längs den västra flygeln låg barnrummen, där det idag är ett modernt kök och ett litet kontor längre in samt landshövdingens bostad.

– Den andra våningen har förändrats en hel del under årens lopp. Man har satt in mellanväggar, satt igen fönster och tagit bort kakelugnar. Tessin skulle inte ha känt igen sig här idag, konstaterar Anders Odelius.

1711 bodde utöver familj och en del släktingar en tjänstestab på 13 personer: kammarpigor, lakejer, kokerska, tvätterska och kusk med flera. Det var ett helt maskineri att ordna de praktiska bestyrerna i huset. På entrévåningen låg kök, bakstuga och knektrum, och i källaren förvarades mat och ved. En del av originaldetaljerna finns kvar, som

till exempel ett par köttkrokar i källaren. I den östra flygeln är höloftet kvar i oförändrat skick med sitt tegelgolv med en lucka ner till det som en gång var vagnslider, men som idag är garage.

DET VARDAGLIGA LIVET pågick på de två första planen i huset. Förflyttar vi oss uppåt till översta delen av huset, paradvåningen, öppnar sig en helt annan slags värld. Det här är den mest unika delen av huset som i princip är oförändrad sedan huset byggdes.

I paradvåningen har Tessin återstapat kontakten med den italienska landsbygden genom inbjudande landskapsmålningar. Här finns också referenser till vetenskap. Utsmyckningarna utfördes av de utländska hantverkarna och konstnärerna som arbetade med det nya slottet men som här kunde få en extraförtjänst.

– Det här skulle vara som i en italiensk villa med olika utsikter. Där har vi till exempel hamnen i Neapel med tornet

NICODEMUS TESSIN D.Y.

NICODEMUS TESSIN d.y. (1654–1728) var landets mest inflytelserike arkitekt under stormaktstidens slutskede och det tidiga 1700-talet. Hans mest kända verk är Stockholms slott. Bland hans övriga verk utöver Tessinska palatset märks Drottningholms barockträdgård, Steninge slott och Fredrikskyrkan i Karlskrona.

Läs mer om Tessin och hans tid i Anders Odelius bok "Tessinska palatset – en rundvandring i ord och bild".

Taken i de små
kabinetsrummen
har en storslagen
utsmyckning.

Stolar i gula
salongen.

som var relativt nybyggt på 1600-talet, säger Anders Odelius och pekar på en av väggmålningarna.

– I taket sitter Apollo och muserna som symboliserar konsten. Och i hörnen sitter personer som varit viktiga för Tessin, till exempel Bernini.

När vi går vidare in i nästa sal, förmaket, hamnar vi i filosofins rum med en helt annan färgskala, i blått och guld. Det här är ett rum för reflektion och eftertanke om livets förgänglighet. I taket är tolv klassiska filosofer uppsatta i små medaljonger, bland andra Sokrates och Platon.

DEN SISTA STORA salen i sviten är paradängkammaren, där temat är dygnets mörka timmar. Takmålningarna visar bland annat vad som kan ske under natten, till exempel ett rånöverfall eller att en äkta make kommer på sin otrogna fru. Men rummet har dock inte använts som sovrum, snarare som sällsapsrum.

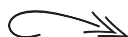
På väggen finns en trompe-l'oeil-vägg som ger illusionen att rummet fortsätter och att man kan promenera rakt in i väggen.

– Linjerna på väggen följer med hur man än rör sig i rummet. Det har spekulerats om den här väggen har använts som en teaterkuliss eftersom det finns delar av ett draperi målat ovanför, säger Anders Odelius.

De lite knarriga ekgolven är i original och är lagda i stora kvadrater med en flätning inuti. Mellan salarna finns pardörrar i valnöt med buxbomsintarsia. Och tittar man ut härifrån har man den bästa överblicken över trädgården i sin helhet och den märkliga perspektivgången mitt emot.

Det konstnärliga taket i paradsalen öppnar sig mot himlen där man kan se Apollo och de nio muserna.

Den är sex meter djup men känns betydligt längre genom förvrängda pelarperspektiv.

Sammantaget bildar salarna och kabinetten på ovanvåningen en storslagen helhet. Det är ett äventyr att gå in och utforska väggarna med alla dess symboler och allegorier – en spegel av 1600-talets form- och tankevärld. På Tessins tid användes paradvåningen dock sparsamt, vid ceremonier och speciella besök, och så är fallet även idag.

Nicodemus Tessin d.y. dog i sitt palats i april 1728 och fastigheten ärvdes då av sonen, 33-årige Carl Gustaf Tessin. Denne hade inga arkitektoniska talanger utan slog in på den politiska banan, bland annat som ledare för Hattpartiet. Carl Gustaf Tessin var även en ledande kulturpersonlighet med stort intresse för konst, böcker och mynt, som han samlade på sig i stora mängder. Men Tessins ekonomiska sinne var inte vidare gott. Därför sålde han successivt av sina samlingar och till slut – 1755 – tvingades han även sälja Tessinska palatset, som efter lite turer köptes av kronan.

Tanken var att prins Karl – blivande Karl XIII – skulle bo där, men han tyckte att fastigheten var för liten. Istället tog Gustav III över palatset, som han 1773 skänkte till stadens borgare för att i ”evärderliga tider såsom stadens egendom nyttjas och brukas som Överståthållarboställe”.

Som sådan användes den sedan till 1968 då Stockholms stad och län slogs samman. Sedan dess har palatset varit

representationsbostad åt Stockholms läns landshövding, och sedan 2025 är det Cecilia Skingsley som innehar denna post.

Idag är det Jonas Sohlberg som är husföreståndare sedan några år tillbaka.

– Det är en ära att få jobba i en sån här historisk miljö. Man känner verkligen historiens vingslag. Och arbetet är väldigt roligt och variationsrikt, säger han medan han tar emot en leverans av byggmaterial genom huvudporten.

STATENS FASTIGHETSVERK ska göra ett stambyte i en av flyglarna och håller på att förbereda för installationer. Ett känsligt arbete som måste göras med omsorg. Under seklernas lopp har palatset genomgått många förändringar och moderniseringar. Så sent som på 1960-talet restaurerades trädgården efter Tessins originalritningar under ledning av trädgårdsarkitekten Walter Bauer.

Idag är stora delar av helhetsgestaltningen ändå kvar och minner om tidigt 1700-tal. Redan då var det många som förstod husets värde, och ryktet om palatset spred sig i Europa.

Även Tessin själv verkade påtagligt nöjd: ”Jag vågar påstå att allting är utfört med största finess”, skrev han i ett brev 1699 om sin paradvåning. Ett yttrande som passar bra in för hela palatset. *

Jonas Sohlberg, husföreståndare på Tessinska palatset.

I den övre gula salongen hänger en tavla av Carl von Linné, som 1738–39 bodde i palatset tillsammans med Carl Gustaf Tessins familj.

Tessins detaljerade originalritningar för sin palatssträdgård, som inspirerats av fransk och italiensk trädgårdskonst. När staten övertog fastigheten på 1960-talet återställdes trädgården i enlighet med dessa ritningar av Walter Bauer.

FOTO CECILIA HEISSE/NATIONÅLMUSEUM

CECILIA SKINGSLEY:

»EN HEDRANDE UPPLEVELSE ATT BO HÄR«

– För mig som alltid varit road av historia är det en hedrande upplevelse att få arbeta och även bo i Tessinska palatset. Landshövdingeämbetet handlar bland mycket annat om att samla och samtala om frågor som främjar vårt län. Det är lätt att locka människor för dessa ändamål till palatset, säger Cecilia Skingsley, Stockholms landshövding sedan 2025.

Paradsängkammaren är dekorerad med en säregen trompe-l'oeil-vägg som ger känslan av att rummet fortsätter in i väggen.

LYXEN AVEN EGEN Ö

NÅGRA HUNDRA METER bortom Läckö slotts tjugiga fasad – på Vänerns öppna vatten – ligger Tjuvholmen, en ö som inte gör så stort väsen av sig idag. Men ön bär på en berättelse från början av 1800-talet då beväpnade tjuvar härjade i trakten. Spåren efter stöldräden slutade på den lilla holmen, som därefter fick sitt namn.

Tjuvholmen är en av fem svenska öar som ingår i tävlingen Your Swedish Island, som under våren genomförts av Visit Sweden i samarbete med Statens fastighetsverk. Nu har fem internationella resenärer vunnit rätten att nyttja var sin av dessa öar under ett år, efter att ha gett en kreativ motivering till varför just de skulle få en egen ö. Det är SFV som förvaltar dessa öar som samtliga ingår bland Sveriges 1 700 kronoholmar.

För oss svenskar är det kanske inte så märkvärdigt att gå i land på en holme och vara helt för oss själva, men för de allra flesta i världen är det en lyx som är få förunnat. Sverige har överlägset flest öar av alla länder i världen, totalt 267 570. Och tävlingen är ett led i att lyfta fram Sveriges unika naturvärden och öka intresset för landet som resmål.

Utöver Tjuvholmen ingår följande öar i kampanjen: Storberget, Nynäshamn; Skötbådan, Norrtälje; Marsten, Falkenberg; och Medbådan, Robertsfors.

FOTO PETER ALENDIAHL

INNER TRIP JAMES TRIP

MATSU Corporation

Tekniklyft i **TOKYO**

Den svenska ambassadanläggningen i Tokyo stod färdig 1991 och har sedan dess varit en symbol för svensk närvaro i Japan, nu byggs den om för framtiden.

Sedan december 2025 genomgår Sveriges ambassad i Tokyo en ombyggnad. Bakom byggplank och ställningar i stadsdelen Roppongi pågår ett arbete som ska rusta anläggningen för framtiden.

TEXT Erika Bjurling

Den svenska ambassaden i Tokyo stod färdig 1991 och ritades av arkitekten Michael Granit i nära samarbete med den japanske kollegan Yoshito Katoh. Den terrassformade byggnaden, med bågformad fasad i roströd Vångagranit, är ett tydligt inslag i stadsbilden. Här förenas svenska material med uttryck med japanska influenser, från tempelarkitektur till den japanska trädgården som ligger ovanpå ambassadanläggningens auditorium.

Efter drygt 30 år har byggnaden nått en punkt där både tekniska system och planlösningar behöver ses över. Även översyn av tillgänglighet och

brandsäkerhet ingår i projektet. Ombyggnaden är en del av Statens fastighetsverks långsiktiga ansvar för Sveriges utlandsfastigheter och syftar till att säkerställa att ambassaden även framöver kan fungera som en modern, säker och ändamålsenlig arbetsplats. Samtidigt ska byggnaden fortsatt kunna förvaltas effektivt, trots sitt läge på andra sidan jorden.

PROJEKTCHEF FRÅN SFV är Erika Haglund Engdahl, som har arbetat med ambassaden sedan 2017.

– Det här är en byggnad med högt arkitektoniskt och symboliskt värde. Ambitionen är att ta hand om det som finns, samtidigt som vi utvecklar byggnaden och skapar bättre förutsättningar för verksamheten och för en hållbar förvaltning över tid, säger hon.

Erika Haglund Engdahl, projektchef, och Cecilia Brännvall, projektägare på plats vid renoveringen av ambassaden i Tokyo.

»Ambassaden sticker ut här, i färg och uttryck. Det är en unik byggnad i Tokyo.«

Att genomföra ett byggprojekt i Japan innebär särskilda utmaningar. Förutom långa avstånd måste projektet förhålla sig till japansk lagstiftning, lokala myndigheter och ett klimat som skiljer sig markant från det nordiska.

– När man renoverar i Japan behöver man vara ödmjuk inför lokalkunskapen. Förutsättningarna kring till exempel fukt, värme och kraftiga regn är helt andra än hemma. Det går inte att bara föra över svenska lösningar – man måste lyssna och samarbeta nära med lokala experter, säger Cecilia Brännvall, projektägare på srfv.

Japans geografi sätter också tydliga ramar. Alla byggnader måste vara anpassade för jordbävningar, och ambassaden är inget undantag. – Byggnadens stomme är dimensionerad för detta och det påverkar hur man kan arbeta vidare. Vi får till exempel inte göra några ytterligare håltagningar eller förändra pelarstrukturer för det påverkar jordbävningsskyddet, säger Cecilia Brännvall.

Byggarbetsplatsen präglas av ordning och struktur. En likhet med Sverige är att Japan

också har tydliga regler kring trygga och säkra arbetsmiljöer.

Inför byggstarten genomfördes dock något som saknar motsvarighet på svenska byggarbetsplatser: en japansk, buddistisk reningsceremoni.

– Vi blev inbjudna till att delta vid en ceremoni för att be för ett säkert och framgångsrikt projekt. Denna typ av ceremoni är ett vanligt inslag i byggprocessen här, säger Erika Haglund Engdahl.

Ceremonin syftar till att ge projektet framgång men också skydda arbetarna och välsigna byggarbetsplatsen. Munkar svepte en träplakett med projektets namn över elden och den har sedan satts upp på byggområdet.

OMBYGGNADEN AV Sveriges ambassad i Tokyo är ett av Statens fastighetsverks största utlandsprojekt. Målet är en anläggning som möter dagens krav och framtida behov och som fortsatt berättar om Sverige, i både material, form och närvaro, mitt i Tokyo.

– Ambassaden sticker ut här, i färg och uttryck. Det är en unik byggnad i Tokyo och det är ett hedersuppdrag för såväl svenska som japanska projektmedlemmar att få bidra till att rusta den för framtiden, säger Erika Haglund Engdahl. *

Ambassadörsresidenset ligger som en villa på taket med en bro över till den japanska trädgården på auditoriets tak.

I projektet byts samtliga tekniska installationer ut och flera våningsplan byggs helt eller delvis om för att anpassas till dagens och framtidens behov och användning.

Ett vanligt inslag i byggprocessen i Japan är att be för projektets framgång och säkerhet. Träplaketten med projektets namn ingår i ceremonin och finns nu uppsatt på byggområdet.

Detaljrika utsmyckningar
i Lunds universitetshus
– en av de svenska fastig-
heter som är märkta med
den blåvita skölden.

FOTO SV/FRIDA CLAESSEN

SKÖLD SOM SKYDDAR

De viktigaste delarna av vårt kulturarv är skyddade enligt folkrätten. Tecknet för detta är en liten blåvit sköld – ett märke som signalerar att byggnaden eller kulturegendomen måste respekteras i en krigssituation. I Sverige blir nu allt fler fastigheter skyddsmärkta, men vilket skydd ger det egentligen?

TEXT Johan Wickström

Den 27 september 2016 föll en unik dom i den internationella brottmålsdomstolen (icc) i Haag, Nederländerna. Domstolen konstaterade då enhälligt att Ahmad Al Mahdi, en av ledarna för den islamistiska terrorgruppen Ansar Dine, hade beordrat förstörelsen av nio mausoleer och en hemlig port till en moské i Malis huvudstad Timbuktu sommaren 2012. Staden, som är belägen vid Saharas södra kant, var ett religiöst och andligt centrum under 1400- och 1500-talet och merparten av de förstörda byggnaderna var klassade som världsarv.

Domstolen slog fast att förstörelsen av kulturarv ”förgör en del av mänsklighetens gemensamma minne och kollektiva medvetande”. Straffet blev nio års fängelse för Ahmad Al och var den första internationella domen i sitt slag. Den gav också en tydlig signal till krigförande parter: kulturarv är folkrättsligt skyddat.

SKYDDET ÄR INSKRIVET i Haagkonventionen, som trädde ikraft den 7 augusti 1954. Här stadgas att anslutna stater både i fredstid och i krig ska skydda och respektera ”fast och lös egendom av stor betydelse för varje lands kulturarv”.

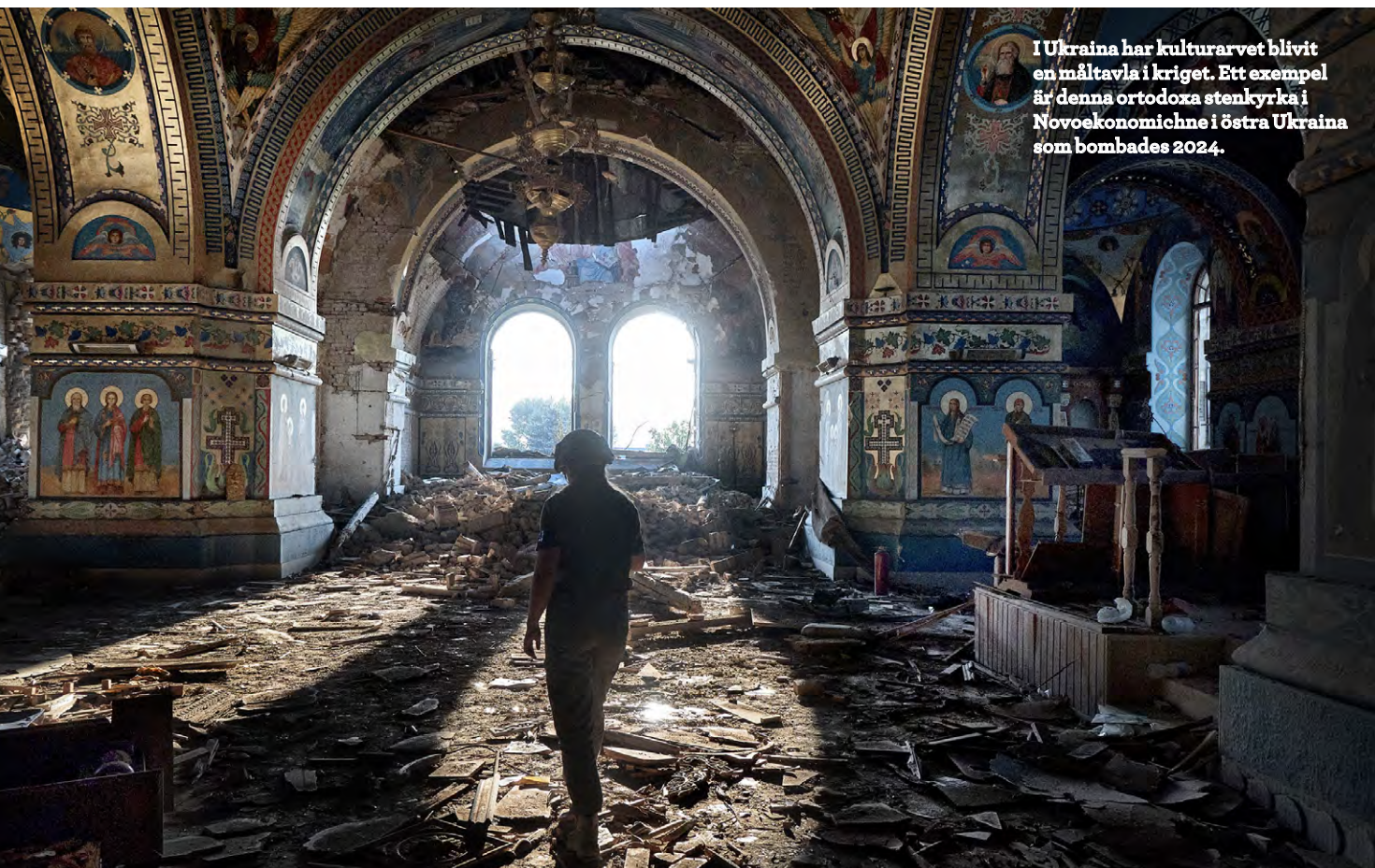
FOTO: RIKSANTIKVARIÄMBETET

Nicole Badylak, ansvarig handläggare på Riksantikvarieämbetet.

– Haagkonventionen från 1954 är ett resultat av andra världskriget och den systematiska förstörelse som ägde rum då. Idag har två tredjedelar av världens stater ratificerat konventionen, men enligt sedvanerätten måste alla länder respektera kulturgömdom även om de inte ratificerat konventionen, säger Nicole Badylak, ansvarig handläggare på Riksantikvarieämbetet.

Efter kriget i Jugoslavien på 1990-talet, då väldigt mycket kulturgömdom skadades, tillkom ett andra protokoll till Haagkonventionen som preciserade skyddet. Här skärptes kravet på att stater aktivt ska förbereda sig under fredstid och att enskilda befälhavare och soldater kan hållas personligt ansvariga för skadegörelse.

En central del i Haagkonventionen är märkningssystemet: en blåvit sköld som ska underlätta igenkänningen av skyddad

I Ukraina har kulturarvet blivit en måltavla i kriget. Ett exempel är denna ortodoxa stenkyrka i Novoeconomichne i östra Ukraina som bombades 2024.

I mitten av 1700-talet fick Gävle slott sitt nuvarande utseende efter en ombyggnad.

Fornlämningen Ale Stenar i Käseberga är skyddad av folkkrätten.

*»Att förstöra
kulturarvet är ett
sätt att försöka skriva
om historien.«*

kulturegendom. Utanför varje skyddat objekt ska det lilla märket (10 x 15 cm) – med det spetsiga snedkorset – sättas upp med tillhörande text. Det finns också ett förstärkt skydd då det blåvita korset omges av en yttre röd ram. Det används inte i Sverige än, men har börjat användas internationellt, till exempel i Ukraina.

– Man kan se märkningen som ett kulturarvets röda kors. Märkningen gör det folkrättsliga skyddet tydligare och minskar risken för skada. Det får inte vara militär närvaro på dessa platser, förklarar Nicole Badylak.

I SVERIGE HAR tillämpningen av Haagkonventionen gått ganska långsamt, men sedan kriget i Ukraina påbörjades 2022 har landets myndigheter satt fart på allvar.

– Under Ukrainakriget har kulturarvet blivit en måltavla och det har påverkat synen på dessa frågor. Att förstöra kulturarvet är ett sätt att försöka skriva om historien. Det är kulturarvet som bygger på vårt gemensamma minne, kunskap och historia och därför är det så viktigt att skydda det, konstaterar Nicole Badylak.

I Sverige har närmare 600 kulturegendomar fått en skyddsmärkning. Men arbetet är långt ifrån slutfört. Det är länsstyrelserna som ansvarar för urvalet. Därefter gör de en beredning med fastighetsägare och försvarsmakt innan ansökan skickas

till Riksantikvarieämbetet för slutligt godkännande. Hittills har runt hälften av landets länsstyrelser skickat in sina urval till Riksantikvarieämbetet så det är många tillstånd som återstår, till exempel i Stockholms län.

Hur ser kriterierna ut vid urvalet?

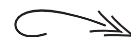
– Det ska vara byggnader, miljöer och samlingar med högt kulturhistoriskt värde, säger Nicole Badylak.

Bland de fastigheter som hittills fått tillstånd förvaltas en hel del av Statens fastighetsverk. Hit hör till exempel Universitetshuset i Lund, Vadstena kloster, Ale Stenar, Göteborgs residens och Gävle slott för att bara nämna några. För sfv innebär märkningen ett utökat ansvar.

– Vi har vårdprogram som bas för att ta hand om våra fastigheter. Men de kan behöva kompletteras ytterligare som en förberedelse för kris och krig. Vi har till exempel börjat arbeta med digitala inmätningar och 3D-scanningar av en hel del fastigheter som en del i att öka kunskapsunderlaget, säger Magnus Reuterdaahl, kulturmiljöspecialist på sfv.

– Det är nödvändig kunskap om vi skulle behöva bygga upp och återställa byggnader.

DET ALLT TUFFARE omvärldsläget har ändrat förutsättningarna för sfv:s förvaltning. Nu måste man tänka mer på förbyggande skydd.

»Vi behöver planera för att klara uthålligheten i att skydda våra kulturregendor.«

SFV har börjat genomföra digitala inscanningar för att öka kunskapsunderlaget om fastigheterna skulle förstöras. Här är ett exempel från ett vårdprogram för ruinerna i Visby.

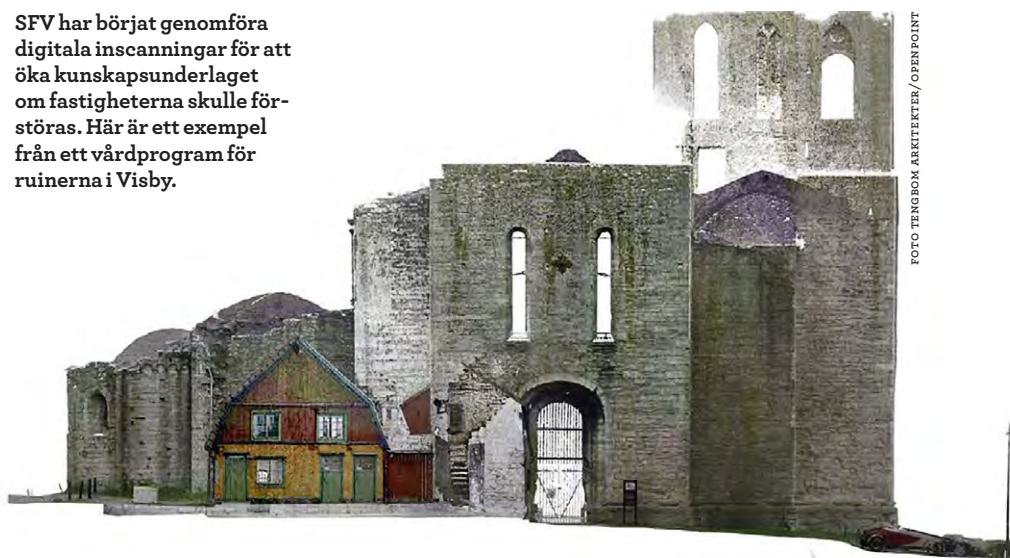

FOTO TENGBOOM ARKITEKTER/OPENPOINT

FOTO ÅKE E:SON LINDMAN

– För fem–tio år sedan tänkte vi inte på att skydda kulturarvet på det sättet. Då var det mer frågor om till exempel erosion och klimat som var centrala. Det här är en ny dimension. Vi kanske behöver bygga in fler säkerhetsnivåer i fastigheterna, säger Magnus Reuter Dahl

– Samtidigt måste det göras utan att skada kulturvärdena. Det är en balansgång.

En annan aktör med koppling till den blåvita skölden är den ideella organisationen Blue Shields Sverige. Det är en del av den internationella nätverksorganisationen Blue Shields International som funnits sedan 1996 och som syftar till att på olika sätt skydda kulturarvet och bidra till att implementera Haagkonventionen.

Den svenska avdelningen, som bildades 2024, arbetar mycket med internationellt samarbete och utbyte av erfarenheter, men har inget med den formella skyddsutmärkelsen att göra. Bakom organisationen står bland annat Riksarkivet och Kungliga biblioteket, i egenskap av att de företräder Sverige i de internationella organisationer som samlar arkiv och

bibliotek, samt ett antal ideella organisationer inom kulturarvsområdet som Svenska ICOM och ICOMOS.

– Vi är en nätverksorganisation som förenar olika kulturarvsområden, som museer, bibliotek och arkiv. Vi är en länk till det internationella arbete som utförs för att skydda kulturarvet och kan bidra med kunskap och erfarenheter, säger Helen Rånlund, vice ordförande för Blue Shield Sweden med en lång bakgrund i museivärlden.

– Vi samarbetar även med ideella organisationer, museer och arkiv som inte ingår i de formella strukturerna. Det handlar bland annat om att informera och utbilda inom de här frågorna.

NYLIGEN KOM HELENE Rånlund hem från en museikonferens i Ukraina.

– I Ukraina är frågor kring kulturarvets skydd och dess betydelse för samhället en självklarhet sedan lång tid. Det finns en större kunskap om behovet av skyddsmärkning av kulturregendor. Den blåvita skölden finns till exempel på vart och vartannat hus i deras större städer. Blue Shield Ukraine arbetar med att stärka kunskaperna om detta i landets försvarsstyrkor, säger Helene Rånlund.

Även samlingar av högt historiskt värde kan ingå i det folkrättsliga skyddet. På bilden ser vi Carolina Rediviva, universitetsbiblioteket i Uppsala.

Helene Rånlund betonar vikten av att träna och öva inför eventuella krigssituationer, till exempel att uppdatera planer för undanförelse på museerna, men även för hur vi ska upprätthålla verksamheten under en längre tid av höjd beredskap eller väpnad konflikt.

– Vi behöver planera för att klara uthålligheten i att skydda våra kulturreggen och vad som händer efteråt, när någon form av fred sluts. Här finns många erfarenheter att hämta från forna Jugoslavien.

VARFÖR ÄR DET så viktigt att skydda kulturarvet?

– För att det är grunden för vår historia, vår identitet, vårt språk och våra traditioner. Det är en grundbult i vår fortsatta demokrati och för vår framtid, säger Helene Rånlund.

Och denna aspekt har uppmärksammats av de styrande myndigheterna. Sedan augusti 2023 är kulturarv en viktig samhällsfunktion enligt Myndigheten för civilt försvar och under 2025 blev Riksantikvarieämbetet utsedd till beredskapsmyndighet för kulturarvet.

Men hur kan en liten blåvit sköld hjälpa till i detta omfattande arbete?

– Skylten i sig ökar synligheten och kunskapen hos

FOTO STATENS FÖRSVARSHISTORISKA MUSEER/CALE RÄCK

Helene Rånlund, vice ordförande för Blue Shield Sweden.

FOTO CLAES OLSSON

Magnus Reuter Dahl, kulturmiljöspecialist på SFV.

allmänheten – det blir konkret. Utmärkningen finns också i de databaser som används av militären och delas mellan Nato-allierade, säger Nicole Badylak.

– Samtidigt måste vi arbeta mer för att öka kännedomen och kombinera skyltningen med förklarande texter. Det är ett sätt att sprida kunskap och öka nyfikenheten om kulturarvets betydelse. *

FOTO ANNA RIZZON/AIX ARKITEKTER

Kungliga monogram lyfter grinden

PÅ DE NYA smidesgrindarna vid Drottningholms slott finns ett dekorativt tillskott vid entrén: förgyllda monogram med Konungens och Drottningens namnchiffer krönta med kunglig krona.

Monogrammen har tagits fram med stor omsorg av statsheraldiker, konstgjutare och förgyllare. Digitala 3D-modeller togs fram och låg till grund för gjutna bronser som förgylldes med bladguld. Monogrammen monterades lagom till kungens 80-årsdag.

– Monogrammen tillför grindarna värdighet och ger dem ett tydligt kungligt avtryck från vår tid, säger Anna Rizzon, arkitekt på AIX arkitekter.

FOTO SFV

BIDRAG FRÅN HELGO ZETTERVALLS FOND

STIFTELSEN Helgo Zettervalls fond bildades 1955 och förvaltas sedan 1993 av Statens fastighetsverk. En viktig del i fondens uppdrag är att stödja svenska arkitekter som på grund av ålder eller sjukdom behöver ekonomisk hjälp. Bidrag lämnas även till efterlevande makar och minderåriga barn efter arkitekter. Sista ansökningsdag är den 15 oktober 2026. Mer information på sfv.se

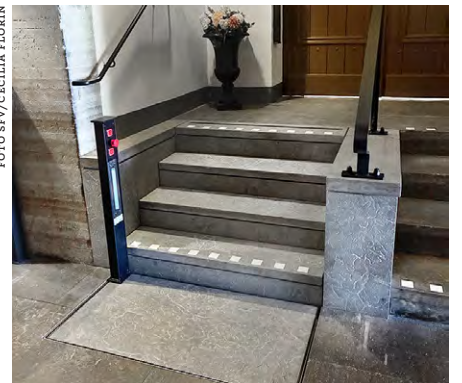
FOTO SFV

SFV HAR KÖPT STRANDPAVILJONGEN

I APRIL köpte Statens fastighetsverk Strandpaviljongen vid Landskrona citadell. Köpet är ett led i SFV:s arbete med att utveckla citadellet som besöksmål och göra det mer tillgängligt för besökare. Strandpaviljongen uppfördes 1994 efter att den tidigare paviljongen brunnit ned. Den återuppfördes då som restaurang och danspalats, och har därefter använts som skönhetsklinik.

FOTO SFV/CECILIA FLORIN

NYA TRAPPHISSAR PÅ FÄSTNINGSMUSEET

NU HAR DET blivit enklare att röra sig obehindrat på Karlsborgs fästningsmuseum. I slutet av april invigdes två nya trapphissar som förbättrar tillgängligheten för besökarna. Trapphissarna är hydrauliska och diskret infällda i golvkonstruktionen och även anpassade efter den befintliga trappan. I installationen, som projektlets av Statens fastighetsverk, ingår även nya trappräcken i smide och glas.

Den oberättade historien

Som så många andra lärde jag mig tidigt om svensk neutralitet under andra världskriget. I skolan kallade läraren Sverige en humanitär stormakt, det goda undantaget. Jag har gått med raka axlar, stolt över vår historia.

Därför kändes det lite som att mattan drogs bort under mina fötter när jag i vuxen ålder lärde mig om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln. Hur vår kung, med lystna ögon, sneglade på Danmark som tjänade storkovan på människohandel. Ville göra samma sak.

I nio års tid har jag intresserat mig för den här delen av Sveriges historia, som till denna dag varit relativt oberättad. Inte för att det inte gjorts försök, men för att många har stoppats.

Från 2001 till 2020 har riksdagsledamöter från olika politiska partier femton gånger tagit upp Saint-Barthélemys historia i riksdagsmotioner. Bland annat att svenskt deltagande i slavhandeln ska inkluderas i grundskolornas läroplan.

Samtliga motioner har avslagits av en majoritet i riksdagen. Vissa vill inte veta.

NYLIGEN SLÄPpte jag en roman som utspelar sig 1790. I arbetet med den har jag försökt att inte bara berätta vad som sker, i form av årtal, skepp och siffror. Jag har försökt att komma åt hur det känns att ryckas bort. Att förlora sitt namn. Att tvingas in i någon annans berättelse. De svenska invånarna på ön hade papper, språk och arkiv. Men öns slavar blev i

FOTO SVT

»En förenklad historia är en farlig historia, som gör oss mindre nyfikna, mindre benägna att lyssna.«

princip bara noterade när de bröt mot reglerna.

Så vad gör man med allt det som saknas?

Jag märkte snabbt att jag behövde något att hålla mig i. Därför byggde jag delar av berättelsen på verkliga rättsprotokoll från Saint-Barthélemy. Straff som faktiskt utdelades, formuleringar som faktiskt användes.

Det ger tyngd. Det gör att läsaren lutar sig framåt och tänker: det här kan ha hänt.

Men resten? Det är jag som har fyllt i.

Och där uppstår ett slags tvekan om vad det innebär att berätta en historia som ingen har skrivit ner. Om det är ett sätt att komma närmare sanningen eller att riskera att hitta på något som aldrig fanns.

HISTORIA ÄR IBLAND obekvämt. Men den är nödvändig. Att skriva om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln handlar om att bredda bilden. För en förenklad his-

toria är en farlig historia, som gör oss mindre nyfikna, mindre benägna att lyssna.

Fyra år som korrespondent i USA har visat mig vad det kan göra med människor att slå dövörat till. Det skrämmer mig. Så jag skriver. Om saker som skaver. Och tänker att varje gång vi orkar ta in en berättelse som naggar vår egen självbild, flyttar vi oss lite och blir aningen svårare att övertyga med enkla svar. Idag är det viktigare än någonsin.

CARINA BERGFELDT

Programledare och författare

Aktuell med boken *En dag ska vi återvända*

Statens fastighetsverk, Box 2263, 103 16 Stockholm

Kulturvärden kommer ut med fyra nummer per år.

En prenumeration kostar 300 kronor per år.

<https://order.flowy.se/statensfastighetsverk>

Tel: 08-121 060 73

UPPTÄCK MER AV VÅR HISTORIA

Vi på Statens fastighetsverk har i uppdrag att sköta om statens viktigaste och mest värdefulla fastigheter och mark motsvarande en sjundedel av Sveriges yta. En stor del av detta kulturarv kan du uppleva på egen hand.

Nu har vi samlat 206 kända och okända historiska platser i en karta. Håll utkik efter den nästa gång du gästar något av våra besöksmål och låt den visa dig vägen till ditt nästa äventyr.

Läs mer om alla besöksmål på sfv.se